

บทบาทในการพัฒนาสังคมขององค์กรชุมชน*

THE ROLE OF COMMUNITY ORGANIZATIONS IN SOCIAL DEVELOPMENT

ลลิตตา เพชรกิจ¹, ปัญญา เลิศไกร² และ สาลินี ไชยศรี³

Lalitta Pehtgit¹, Panya Lertkrai² and Salinee Chaisri³

¹⁻³มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

¹⁻³Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: lalitta.2121098@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการพัฒนาขับเคลื่อนสังคมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในมิติเศรษฐกิจ มิติสุขภาพ มิติสิ่งแวดล้อม มิติการเมือง และวัฒนธรรม ที่มีความซับซ้อนและยิ่งทวีความเข้มข้น มีเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน รวมถึงได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างครอบคลุม ทุกชนชั้น ผ่านการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) นำใช้ทุนทางสังคม (Social Capital) องค์กรชุมชนในฐานะกลไกสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีความหลากหลายและมีพลวัต 4 องค์กรชุมชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน โดยแต่ละกลุ่มมีบทบาท หน้าที่ โครงสร้าง และขอบเขตการทำงานที่แตกต่างกัน แต่สามารถเชื่อมโยงขับเคลื่อนร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ ผ่านความร่วมมือแบบพหุภาคี (multi-sectoral collaboration) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม และเสริมสร้างสังคมให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

บทความนี้ ผู้เขียนสังเคราะห์แล้วว่าปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน คือ การบูรณาการบทบาทของ 4 องค์กรชุมชน ภายใต้แนวทางการมีส่วนร่วมที่แท้จริง การกระจายอำนาจอย่างสมดุล และการใช้พื้นที่เป็นฐานการพัฒนา (place-based development)

* Received 17 August 2025; Revised 14 October 2025; Accepted 15 October 2025

คำสำคัญ : การพัฒนาสังคม, องค์กรชุมชน, บทบาทองค์กรชุมชน

Abstract

This academic article examines the role of community-based organizations in advancing social development within the increasingly complex and intensified transformations across economic, health, environmental, political, and cultural dimensions. The overarching goal is to promote sustainable development, in which all individuals are treated equitably and have access to opportunities and inclusive capacity development across all social classes, through participatory development processes. Social capital is employed as a strategic foundation, positioning community-based organizations as dynamic mechanisms for driving social change. These organizations can be categorized into four main sectors: local government organizations, traditional local authorities, government agencies, and civil society groups. Each sector operates under distinct structures, roles, and scopes, yet is capable of forming integrated and coordinated systems through multi-sectoral collaboration to reduce inequality, promote justice, and strengthen the resilience, stability, and sustainability of society.

The author synthesizes that a key strategic factor in empowering communities to achieve sustainable self-governance is the integration of these four sectors under a framework of genuine participation, balanced decentralization of power, and place-based development.

Keyword: Social Development, Community-Based Organizations, Roles in Community-Based Development

บทนำ

การพัฒนาสังคม (Social Development) เป็นกิจกรรมทางสังคมที่มีกระบวนการดำเนินการอย่างมีลำดับขั้นตอน ให้เกิดพลวัตทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับมิติเศรษฐกิจ มิติสุขภาพ มิติสิ่งแวดล้อม มิติการเมืองและวัฒนธรรม เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายสู่การสร้างความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และศักยภาพโดยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลและชุมชนต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี แนวคิดนี้มุ่งเน้นการสร้าง “ทุนทางสังคม” และ “ความสามารถ” ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาของ Sen (1999 : 87) ที่ชี้ว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องทำให้มนุษย์สามารถเลือกวิถีชีวิตที่ตนเห็นว่ามีความหมาย ภายใต้บริบทของเสรีภาพและศักยภาพอันหลากหลาย ซึ่งการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (participatory development) การสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืนเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกภาคส่วน “การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ” การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน การวางแผนในการ พัฒนาหรือแก้ปัญหา การดำเนินการตามแผนและ กระบวนการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรมเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในการกำหนด หรือตัดสินใจในด้านนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องได้รับองค์ความรู้กระบวนการแนวคิดที่รอบด้านรวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระปราศจากการครอบงำจากบุคคลภายนอก โดยจุดประสงค์สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2540 : 45)

องค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาสังคม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีโครงสร้าง หน้าที่และความเป็นพลวัตที่แตกต่างกันภายใต้ขอบเขตและบริบททางสังคม เชื่อมโยงกับทฤษฎีทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ที่มองว่าสังคมเป็นระบบของส่วนประกอบย่อยที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างสมดุลเพื่อความมั่นคงของ

ระบบโดยรวม (Parsons, 1951 : 38) องค์ประกอบแรก คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government Organizations) ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาลตำบล/เทศบาลเมือง (ทต./ทม.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นกลไกสำคัญที่สามารถบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างอิสระภายใต้กรอบการกระจายอำนาจจากรัฐ เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับชุมชน การให้บริการสาธารณะ การจัดการงบประมาณท้องถิ่น และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยใช้พื้นที่เป็นฐานการพัฒนา (place-based development) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและลดความเหลื่อมล้ำ องค์การท้องถิ่น (Local Administrative Authority by Tradition) ได้แก่ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นกลไกที่อยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย ตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติม การใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากราษฎร ให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร อำนาจหน้าที่ ในการปกครองราษฎร รวมถึงกิจการสาธารณะประโยชน์ จึงทำให้มีความใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนมากที่สุด หน่วยงานภาครัฐ (Government Agencies) ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นองค์กรภาครัฐส่วนกลางและภูมิภาค เช่น กระทรวง กรม หรือสำนักงานต่าง ๆ มีบทบาทหน้าที่ กำหนดนโยบาย มาตรการ และยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนในระดับโครงสร้าง เป็นกลไกมีอำนาจเชิงสถาบันและทรัพยากรจำนวนมาก แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อาจเผชิญข้อจำกัดด้านความยืดหยุ่นและการตอบสนองต่อบริบทท้องถิ่น (Grindle, 2007) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนจึงมักต้องอาศัยกลไกการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และองค์ประกอบสุดท้าย คือ ภาคประชาชน เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ที่มีเป้าหมายเดียวกัน เช่น กลุ่มวิสาหกิจฯ กลุ่มจิตอาสา เป็นต้น ทั้งนี้มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเสริมพลังชุมชน (Fowler, 2000 : 14 - 16) จุดเด่นขององค์กรเหล่านี้คือความคล่องตัวและความสามารถในการสร้างนวัตกรรมทางสังคม ขณะเดียวกันก็มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการทำงานของรัฐและองค์กรท้องถิ่น

โดยสรุป องค์กรทั้งสี่กลุ่มนี้เป็น “เครือข่ายการพัฒนาสังคม” ที่มีความสำคัญสามารถเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกัน ผ่านการบูรณาการงานและกิจกรรมตามขอบเขตโครงสร้างบทบาทหน้าที่ ภายใต้สังกัด ผ่านการประสานเชิงนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร ทูทางสังคม

และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง รวมถึงการเข้าใจบทบาทและลักษณะขององค์กรเหล่านี้จึงเป็นรากฐานในการออกแบบนโยบายสาธารณะและการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

บทบาทการพัฒนาองค์กรชุมชน มุ่งเน้นการบูรณาการผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน โดยการสอดประสานกันระหว่างขอบเขต โครงสร้าง การบริหารจัดการ และพลวัตทางสังคมที่มีความหลากหลาย บทบาทที่มีการเอื้อประโยชน์ พึ่งพาอาศัยกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดบริการสาธารณะ การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการเป็นพื้นที่กลางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (Grindle, 2007 : 25) องค์กรท้องที่ เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงและประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยงานรัฐ มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงและความสงบสุขภายในชุมชน การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ การบริหารจัดการทรัพยากรในระดับชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การรณรงค์สุขภาพ การส่งเสริมการศึกษา และการสร้างเสริมวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนการทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการส่งข้อมูลและความต้องการของชุมชนไปยังหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้ หน่วยงานภาครัฐ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ มีบทบาทสำคัญในการให้บริการและสนับสนุนทางด้านวิชาการ เทคนิค และทรัพยากรแก่ชุมชน ประสานงานและดำเนินงานตามนโยบายของรัฐในระดับพื้นที่ เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาอาชีพ การฝึกอบรม และการส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หน่วยงานรัฐยังทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมการรวมกลุ่มของภาคประชาชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การปฏิบัติงานเน้นการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป บทบาทการพัฒนาสังคมขององค์กรชุมชนทั้งสี่ส่วนเป็นการทำงานเชิงบูรณาการเพื่อร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งควรมีองค์ประกอบขององค์กรทั้งสี่ประสานความร่วมมือกันเพื่อความเท่าทันต่อพลวัตสังคม ดังนั้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนต้องอาศัยการทำงานแบบพหุภาคี (multi-sectoral collaboration) ที่หลอมรวมทรัพยากร อำนาจ บริหารจัดการและภูมิปัญญาเข้าด้วยกัน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาขับเคลื่อนสังคมในปัจจุบันนับเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างของแต่ละมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม มิติสิ่งแวดล้อม และมิติวัฒนธรรม มุ่งสู่เป้าหมายในการสร้างความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาศักยภาพการพึ่งพาตนเองของประชาชนให้สามารถกำหนดคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามความต้องการ องค์กรชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นกลไกกลางที่สามารถเชื่อมโยงนโยบายรัฐกับพลังของประชาชน สร้างแรงกระตุ้นผ่านความร่วมมือของ 4 องค์กรชุมชน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน ร่วมกันการบูรณาการการทำงานของทั้งสี่ภาคส่วนนี้ ให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาสังคมที่มีพลวัต เกื้อหนุน และพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างสังคมฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืน การพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการตนเอง จึงไม่เพียงเป็นแนวทางในการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างทุนทางสังคม ความไว้วางใจ และพลังร่วมของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่เท่าทันพลวัตและยั่งยืนในระยะยาว

เนื้อหา

การพัฒนาสังคมขององค์กรชุมชน มีความสำคัญและประโยชน์ต่อสังคมโดยภาพรวมในเชิงระบบ การพัฒนาสังคม (social development) เป็นกระบวนการสำคัญที่ไม่เพียงมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ แต่ยังเป็นการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อความเท่าเทียม ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความมั่นคงในระยะยาว การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางมิติเศรษฐกิจ มิติสุขภาพ มิติสิ่งแวดล้อม มิติการเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนส่งผลต่อพลวัตทางสังคมโดยรวม

การพัฒนาประเทศไทยในยุคสมัยปัจจุบันที่กำลังเผชิญกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อเชิงโครงสร้างและเชิงระบบที่มีความซับซ้อน และยากต่อการจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการกระจุกตัวของทรัพยากรในเขตเมือง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การย้ายถิ่นฐานวัยแรงงาน และสถานการณ์วิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งแม้ภาครัฐจะพยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผ่านกลไกนโยบายหรือโครงการ กิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกลับยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในพื้นที่ ในกระบวนการพัฒนาระดับสากล “วาระการพัฒนายั่งยืน ค.ศ. 2030” (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งสามมิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างรากฐานของการพัฒนาที่เท่าเทียมและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวทางของประเทศไทยที่ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาสังคม เข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดทิศทางและกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชาติ แนวทางการพัฒนาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการส่งเสริม “การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Development) ที่มุ่งเน้นการประสานพลังจากทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนประเทศสู่เป้าหมายการพัฒนายั่งยืน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ที่มุ่งขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development) ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” (Human-centered Development) เป็นหัวใจสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวของประชาชนสามารถสะท้อนให้เห็นศักยภาพขององค์กรชุมชนทั้ง 4 ภาคส่วน ในการขับเคลื่อนและมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ฐานราก ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือตั้งแต่ระดับชุมชน ซึ่งการขับเคลื่อนงานตามภารกิจ บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนแต่ละภาคส่วนนั้น ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนการพัฒนา แต่ยังเป็นตัวแทนของประชาชนในสังคมกำหนดทิศทางการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญขององค์กรชุมชนที่มุ่งเน้นเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของสังคมและการพัฒนาสังคมอย่างบูรณาการ

การพัฒนาสังคมสามารถมองได้ว่าเป็นการจัดระบบ “ทุนทางสังคม” ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ (Human Capital) และทุนสังคม (Social Capital) ทั้งสององค์ประกอบนี้เป็นปัจจัย

สำคัญที่จะสามารถใช้ในการเตรียมความพร้อมสำหรับการขับเคลื่อนความมั่นคงและความยั่งยืนของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ในบริบทของสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระบวนทัศน์การพัฒนาจึงมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน “ทุนมนุษย์” หมายถึง ความรู้ ทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะ และคุณลักษณะส่วนบุคคลที่สะสมไว้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือถ่ายทอดส่งต่อเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม (Becker, 1993 :15) การลงทุนในทุนมนุษย์ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษา การฝึกอบรมเพิ่มทักษะ เป็นต้น การลงทุนนี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อบุคคลเท่านั้น แต่ยังสร้างผลสะสมในระดับมหภาค โดยช่วยเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ลดความยากจนและ ความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งยังส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การพัฒนาทุนมนุษย์จึงเป็นเสมือนการวางรากฐานที่สำคัญของการสร้างชุมชนหรือสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ในขณะเดียวกัน ทุนทางสังคม เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการจัดระบบ การเสริมพลังความร่วมมือในการพัฒนา ชุมชนหรือพื้นที่ใดที่มีทุนทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง มักจะได้เปรียบในการนำใช้เป็นต้นทุนในการพัฒนาหรือขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการลดต้นทุนและความขัดแย้งในการดำเนินงานทางสังคมและเศรษฐกิจ (Putnam, 2000 : 65 - 78) ตัวอย่างเช่น สังคมหรือชุมชนที่มีระดับทุนสังคมสูงและมีความหลากหลาย มักมีความสามารถบริหารจัดการตนเองและนำใช้ทรัพยากรที่มีร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาภายในพื้นที่ได้ด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

หากพิจารณาในเชิงระบบ จึงต้องมีการจัดการทุนมนุษย์และทุนสังคมได้อย่างสมดุลเพื่อการพัฒนาสังคม เพราะทั้งสองส่วนต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ดังเช่น การมีประชากรที่มีการศึกษาและสุขภาพดี (ทุนมนุษย์) ย่อมเอื้อต่อการสร้างสังคมที่มีความไว้วางใจและความร่วมมือสูง (ทุนสังคม) และในทางกลับกัน การมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งก็เป็นพื้นฐานให้การเรียนรู้และการดูแลสุขภาพในชุมชนเกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมมีผลของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งในยุคที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมจึงกลายเป็นหัวใจ

สำคัญของแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในบริบทของสังคมที่กำลังเผชิญกับปัญหาการกระจายทรัพยากรอย่างไม่สมดุล ช่องว่างระหว่างชนชั้นที่ขยายตัว และการเข้าถึงโอกาสที่มีความไม่เท่าเทียมกัน การพัฒนาที่แท้จริงไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงตัวเลขของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) หรือดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจอื่น ๆ เท่านั้น แต่ควรมุ่งเน้นที่การขยาย “ขีดความสามารถ” (*capability*) ของมนุษย์ในการใช้ชีวิตอย่างที่ตนเห็นว่ามีค่าและคุณค่า ความยากจนหรือความเหลื่อมล้ำไม่ได้เกิดจากการขาดทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากการที่บุคคลไม่สามารถแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ให้กลายเป็นการใช้ชีวิตที่เขาเลือกได้ ซึ่งอาจมาจากข้อจำกัดด้านสุขภาพ การศึกษา ความไม่ปลอดภัย หรือขาดการเข้าถึงบริการสาธารณสุขพื้นฐาน (Amartya Sen 1999 : 3 - 11)

ดังนั้น การพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องออกแบบในลักษณะของ กลไกเชิงโครงสร้าง ที่ไม่เพียงแต่การบริหารจัดสรรทรัพยากรอย่างทั่วถึงเท่านั้น แต่ยังต้องสร้าง *เงื่อนไข* และ *ระบบรองรับ* ที่เอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนทุกกลุ่มได้มี “ความสามารถในการเลือก” (*agency and choice*) วิถีชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง ไม่ถูกจำกัดสิทธิที่พึงได้รับอย่างเท่าเทียมในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ บริการสาธารณสุขที่ทั่วถึง การคุ้มครองสิทธิแรงงาน การมีรายได้ที่เพียงพอ และโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม จะเห็นได้ว่าการปรับโครงสร้างสังคมโดยรวม ให้เป็นระบบที่ “เปิด” และ “เป็นธรรม” กับทุกคนอย่างแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยทั้งกลไกจากรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการร่วมออกแบบนโยบายและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงผ่านความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อความแตกต่างของบริบททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่

การเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาสังคมกับความมั่นคงทางสังคมและการเมืองในมิติร่วมสมัย ซึ่งการพัฒนาสังคมมีนัยสำคัญต่อความมั่นคงของสังคมและการเมืองในเชิงโครงสร้างอย่างลึกซึ้ง ภายใต้บริบทของสังคมที่กำลังเผชิญกับความผันผวนจากทั้งภายในและภายนอก ไม่ว่าจะ เป็นภาวะเศรษฐกิจยุคปัจจุบันที่มีความถดถอยอย่างเห็นได้ชัด การแบ่งขั้วอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัด รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีหลากหลายด้าน การพัฒนาสังคมที่มีลักษณะครอบคลุมและเป็นองค์รวมจึงมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการรักษาสมดุลทางสังคม และป้องกันการล่มสลายของกลไกพื้นฐานที่ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ ตาม

กรอบแนวคิดของ พาร์สันส์ (Parsons, 1951 : 25-35, 72-79) ในทฤษฎี โครงสร้าง-หน้าที่ (Structural Functionalism) ได้อธิบายไว้ว่าสังคมเปรียบเสมือนระบบที่ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อยหลากหลายส่วน ตั้งแต่หน่วยย่อยระดับครอบครัว การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมี “หน้าที่” (function) ที่เกื้อหนุนและรักษา ความสมดุลของระบบโดยรวม ความมั่นคงของสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสอดคล้องประสานและต่อเนื่อง การพัฒนาสังคมในบริบทนี้จึง หมายถึงการลงทุนเชิงระบบเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันทางสังคม ให้สามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่ระบบเหล่านี้เกิดความบกพร่อง หรือขาดเสถียรภาพ ไม่ว่าจะใน รูปแบบของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ความอ่อนแอของโครงสร้างทาง ครอบครัว การเข้าถึงสิทธิการศึกษา หรือการขาดกลไกการมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมส่งผล ถึงความสมดุลของระบบสังคมที่เริ่มจะสั่นคลอน และนำไปสู่ความเปราะบางในระดับโครงสร้าง ซึ่งในระยะยาวอาจปะทุเป็นความขัดแย้งทางสังคมหรือการไร้เสถียรภาพทางการเมือง (Giddens, 1990, หน้า 64 - 67) การพัฒนาสังคมที่ดีจึงควรมีองค์ประกอบของ 4 องค์กร ชุมชน เข้าร่วมด้วย โดยทำหน้าที่เป็น “กันชน” ลดแรงกระแทกจากปัญหาความเหลื่อมล้ำและ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมถึงการหนุนเสริมให้เกิดกลไกทางสังคมเพื่อนำสู่การพัฒนาอย่าง ยั่งยืน เช่น เครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคธุรกิจ การส่งเสริม การมีส่วนร่วมในระดับฐานราก การกระจายอำนาจ และการฟื้นฟูบทบาทของสถาบันทาง วัฒนธรรมและจริยธรรมที่เป็นรากฐานของสังคม ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทาง สังคมอย่างยั่งยืน (Putnam, 2000 : 18 - 22)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นับเป็นกรอบความคิดเชิงระบบที่ จำเป็นต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยืดหยุ่นในระยะยาว ซึ่งแนวคิดนี้วางรากฐาน บนหลักสมดุลระหว่างมนุษย์ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยทุกมิติจำเป็นต้องพึ่งพาและ เกื้อหนุนกัน มิฉะนั้น ผลลัพธ์ของการพัฒนาจะไม่ยั่งยืนส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ซึ่งการ พัฒนาสังคมช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการใช้ทรัพยากรและการรักษาสมดุลของระบบ นิเวศ การพัฒนาที่เน้นเฉพาะเศรษฐกิจโดยละเลยสิ่งแวดล้อมย่อมก่อให้เกิดวิกฤต เช่น ภาวะ โลกร้อน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาสังคมจึงต้องผนวกหลักการของ *sustainable development* ที่ให้

ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และโครงสร้างเศรษฐกิจ (World Commission on Environment and Development, 1987 : 43) สิ่งนี้ทำให้การพัฒนาสังคมไม่เพียงตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน แต่ยังรักษาโอกาสของคนรุ่นอนาคต การสร้างโครงสร้างการพึ่งพาอาศัยกัน การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ และความไว้วางใจ ที่นำไปสู่ “ประชาสังคม” และความยั่งยืนของชุมชนในมิติสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, 2559 : 25)

กล่าวโดยสรุป องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาสังคมในทุกระดับ โดยเป็นกลไกหลักที่สามารถขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการขับเคลื่อนสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะช่วยสร้างระบบสังคมที่มีความเท่าเทียม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์วิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งองค์กรชุมชนมิได้เป็นเพียงหน่วยปฏิบัติการทางสังคมเท่านั้น แต่เป็น “หัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ที่ส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมและการเมืองอย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาสังคมขององค์กรชุมชน

การพัฒนาสังคมในระดับชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัย “องค์กรชุมชน” ในการขับเคลื่อนร่วมกับกลไกอื่น ๆ ของสังคมตามบริบทที่มีอยู่นั้น เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงจากฐานรากอย่างยั่งยืน การทำความเข้าใจบทบาทขององค์กรชุมชนในบริบทนี้ จึงต้องพิจารณาผ่านกรอบทฤษฎีหลากหลายแขนงที่สามารถอธิบายพลวัตทางสังคมในเชิงโครงสร้าง หน้าที่ และการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งบทความนี้ผู้เขียนจะหยิบยกทฤษฎีสำคัญ 5 แนวคิดที่สามารถอธิบายและเสริมความเข้าใจต่อบทบาทการพัฒนาสังคมขององค์กรชุมชนในยุคปัจจุบัน

1) ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism Theory) ทฤษฎีหน้าที่นิยมของ Émile Durkheim และ Talcott Parsons อธิบายว่าสังคมคือระบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่เฉพาะที่ทำให้ระบบโดยรวมทำงานได้อย่างมั่นคงและสมดุล (Durkheim, 1893/1997; Parsons, 1951) ในบริบทของบทความนี้ องค์กรชุมชนทั้งสิ้นได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน ต่างมีหน้าที่ของตนใน

การรักษาเสถียรภาพทางสังคมและขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน องค์กรแต่ละประเภททำหน้าที่ที่แตกต่างกันแต่เกี่ยวพันกัน เพื่อให้ระบบสังคมโดยรวมสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บริบทขององค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน ต่างก็มีบทบาทหน้าที่ที่ที่แตกต่างกันในการรักษาเสถียรภาพของระบบสังคม เช่น หน่วยงานรัฐอาจเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย ขณะที่ภาคประชาชนเป็นพลังของความริเริ่มสร้างสรรค์ในระดับปฏิบัติการ การทำงานขององค์กรเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนอวัยวะในระบบเดียวกัน ที่แม้จะต่างหน้าที่ แต่ก็ต้องเกี่ยวพันซึ่งกันและกันเพื่อให้ระบบโดยรวมสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและคงไว้ซึ่งความสมดุลทางสังคม

2) ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) แนวคิดของ Putnam (1993 : 163) และ Bourdieu (1986 : 241) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่าเป็นเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางสังคมที่เอื้อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือในชุมชน ทุนทางสังคมเป็นรากฐานที่ช่วยให้องค์กรชุมชนสามารถรวมกลุ่ม ดำเนินกิจกรรม และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในรูปแบบของการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วม และการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างเหมาะสม

ทุนทางสังคมที่มีในปัจจุบันเป็นรูปแบบของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ วิชากิจชุมชน หรือกลุ่มจิตอาสา ความสามารถขององค์กรชุมชนในการระดมพลังเหล่านี้เพื่อแก้ไขปัญหา สร้างนวัตกรรม หรือผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบาย จึงเป็นผลจากการสะสมทุนทางสังคมที่เข้มแข็งสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างคนในพื้นที่และกลายเป็นกลไกทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง

3) ทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development Theory) แนวคิดนี้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมพัฒนาในระดับชุมชน โดยยึดถือแนวทาง “ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” (people-centered development) (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2540 : 45 - 52) หลักการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ” บทบาทขององค์กรชุมชนจึงมิใช่เพียงการปฏิบัติตามนโยบายจากส่วนกลางเท่านั้น แต่ต้องเป็นกลไกที่ฟังเสียงประชาชน และส่งเสริมศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ให้มีบทบาทนำ

การมีส่วนร่วมในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงการ “เข้าฟัง” แต่หมายถึง “การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ” ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เริ่มต้นตั้งแต่การตั้งคำถาม การวางแผน การดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างความเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยฐานราก การที่องค์กรชุมชนจะมีบทบาทได้อย่างแท้จริงจึงต้องยึดถือหลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นแกนกลาง ไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือของนโยบายจากเบื้องบน

4) ทฤษฎีการกระจายอำนาจ (Decentralization Theory) การกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ท้องถิ่นเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถกำหนดอนาคตของตนเอง ซึ่งการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางสู่ท้องถิ่นนับเป็นหัวใจสำคัญของการทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้ สนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถออกแบบบริการสาธารณะ การจัดสรรงบประมาณ และการบริหารพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนได้อย่างยืดหยุ่น มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น (Smith, 2007 : 102–110)

ปัจจุบัน การกระจายอำนาจจากรัฐบาลสู่ท้องถิ่นนั้น เป็นผลกระทบที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมที่สำคัญ ซึ่งมีอำนาจในการบริหารงบประมาณ กำหนดนโยบายสาธารณะ และจัดบริการพื้นฐาน เช่น การศึกษา สุขภาพ หรือสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ หากองค์กรเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกับภาคประชาชนได้อย่างใกล้ชิด การพัฒนาสังคมก็จะไม่ใช่เรื่องของ “รัฐทำให้ประชาชน” แต่เป็นเรื่องของ “ประชาชนกำหนดอนาคตของตนเอง” อย่างแท้จริง (Rondinelli & Cheema, 1983 : 45–52)

5) ทฤษฎีการพัฒนาบนฐานพื้นที่ (Place-Based Development Theory) แนวคิดนี้เน้นว่าการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต้องอิงกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยพิจารณาทั้งทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน จะช่วยให้การจัดการปัญหาเป็นไปอย่างเหมาะสม และเพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของของประชาชนในชุมชน (Barca, 2009 : 29–37)

สรุปได้ว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยทำหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สนับสนุนทุนทางสังคม รวมถึงสร้างสมดุลของระบบการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นไปในทิศทาง การพัฒนาตามสถานการณ์และความต้องการ

อย่างแท้จริง ส่งผลกระทบต่อสู่การสร้างความเข้มแข็ง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถยืดหยุ่น และความยั่งยืนทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ องค์กรชุมชนจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมที่สร้างความมั่นคงและความเป็นธรรมให้กับสังคมโดยรวม

เทศบาลเมืองปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นตัวอย่างขององค์กรชุมชนทั้ง 4 ภาคส่วน ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการท้องถิ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนงานเพื่อพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งองค์กรชุมชนได้มีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองปากพูน สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ ผ่านการประชุม การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมของประชาชน แต่ยังช่วยให้องค์กรชุมชนสามารถรวบรวมความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและสร้างโครงการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ส่งผลให้การพัฒนาสังคมมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2) การจัดการทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ โดยเทศบาลเมืองปากพูนได้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรชุมชน เพื่อระดมความรู้ ทรัพยากร และทักษะของประชาชนนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมและโครงการที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ การจัดการทุนมนุษย์และทุนทางสังคมนี้สะท้อนบทบาทขององค์กรชุมชนในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคม

3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเทศบาลเมืองปากพูนดำเนินโครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การปรับปรุงระบบประปา และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนบทบาทขององค์กรชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเสมอภาคทางสังคม ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความมั่นคงทางสังคมในชุมชน

สรุปได้ว่า เทศบาลเมืองปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นตัวอย่างขององค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ ขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมจากฐานราก ที่มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน สร้างทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน และบูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

การพัฒนาสังคมในบริบทไทยจำเป็นต้องพิจารณาจากพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดในการกระจายทรัพยากรได้สร้างความเปราะบางให้กับสังคมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การพัฒนาองค์กรชุมชนในฐานะกลไกเชิงพื้นที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และยืดหยุ่นต่อวิกฤตต่าง ๆ บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยลำพัง หากปราศจากการบูรณาการร่วมกันขององค์กรทั้ง 4 ภาคส่วน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน ซึ่งแต่ละภาคส่วนมีบทบาทและหน้าที่เฉพาะที่แตกต่างกัน แต่สามารถประสานความร่วมมือผ่านกระบวนการพหุภาคี (multi-sectoral collaboration) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) การกระจายอำนาจอย่างสมดุล (Balanced Decentralization) และการใช้พื้นที่เป็นฐานการพัฒนา (Place-Based Development) เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน

สรุปได้ว่า ภาครัฐควรสนับสนุนการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นเวทีกลางในการรวมพลังภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของแต่ละพื้นที่เป็นการสร้าง “พลังของประชาชน” ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2540). *การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม: แนวทางและประสบการณ์*.

กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564)*. กรุงเทพฯ: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ภักดิ์ กัลยาณมิตร. (2559). *การพัฒนาอย่างยั่งยืน: แนวคิดและบทเรียนเชิงนโยบาย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

Barca, F. (2009). *An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. European Commission.

Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education* (3rd ed.). University of Chicago Press.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.

Durkheim, É. (1997). *The division of labor in society* (W. D. Halls, Trans.; originally published 1893). Free Press.

Fowler, A. (2000). *NGO futures: Beyond aid*. London: Routledge.

Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.

Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.